

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВИХ РИНКІВ

Заяць Т.О. старший викладач кафедри історії і права Донецького національного технічного університету □

Заяць Т.О. Зарубіжний досвід правового забезпечення функціонування страхових ринків Встановлено, що страхова справа в більшості країн світу розглядається як окрема галузь економічної діяльності, до якої входять різноманітні за формами власності організації-страховики. Доводиться, що сучасний етап розвитку світової економіки й міжнародних відносин характеризується посиленням інтеграційних процесів, що призводять до формування спільних стандартів й у галузі страхування. Функціонування страхових систем різних країн Європи характеризується постійним взаємозв'язком і взаємодією. Інтеграція України у сучасний європейський економічний та правовий простір передбачає адаптацію та гармонізацію національного законодавства з нормами й стандартами правової системи Європейського Союзу, що потребує формування розвинутого ринку страхування, сприяння економічній діяльності всіх суб'єктів господарювання, розширення правової бази, застосування методів впливу держави на страховий ринок, що відповідають європейським стандартам. Вирішення цих проблем забезпечить прискорення процесу якісного зростання національної економіки, розвитку світової економіки та міжнародних відносин. Ключові слова: страхові ринки, зарубіжний досвід, правове забезпечення, економічна діяльність. Заяц Т.А. Зарубежный опыт правового обеспечения функционирования страховых рынков Установлено, что страховое дело в большинстве стран мира рассматривается как отдельная отрасль экономической деятельности, в которую входят разнообразные по формам собственности организации-страховщики. Доказывается, что современный этап развития мировой экономики и международных отношений характеризуется усилением интеграционных процессов, приводящих к формированию общих стандартов в области страхования. Функционирование страховых систем разных стран Европы характеризуется постоянной взаимосвязью и взаимодействием. Интеграция Украины в современное европейское экономическое и правовое пространство предполагает адаптацию и гармонизацию национального законодательства с нормами и стандартами правовой системы Европейского Союза, что требует формирования развитого рынка страхования, содействия экономической деятельности всех субъектов хозяйствования, расширения правовой базы, применения методов воздействия государства на страховой рынок, соответствующие европейским стандартам. Решение проблем обеспечит ускорение процесса качественного роста национальной экономики, развития мировой экономики и международных отношений. Ключевые слова: страховые рынки, зарубежный опыт, правовое обеспечение, экономическая деятельность. Zayats T. Foreign experience of legal support of functioning of insurance markets It is established that the insurance business in most countries of the world is regarded as a separate branch of economic activity, which includes a variety of forms of ownership of the organization-insurers. It is proved that the modern stage of development of world economy and international relations, characterized by strengthening of integration processes leading to formation of common standards in the field of insurance. The functioning of the insurance systems in different countries of Europe is characterized by a constant interrelation and interaction. Integration of Ukraine into a modern European economic and legal space implies adaptation and harmonization of national legislation with the norms and standards of the legal system of the European Union, which requires the formation of a

developed insurance market, promoting economic activity of all economic entities, the expansion of legal base, application of methods of state influence on the insurance market, corresponding to the European standards. The solution of these problems will speed up the process of qualitative growth of the national economy, the development of world economy and international relations. Keywords: insurance markets, foreign experience of legal support, economic activity.

Впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні є одним із важливих завдань і можливих напрямів входження страхового ринку держави у міжнародне страхове співтовариство. Проте це можливо лише при врахуванні економічного і політичного становища країни, фінансовій стабільності і створенні законодавчої бази страхування. На теперішній час доводиться констатувати істотні недоліки у структурі страхових відносин в Україні, які є результатом як економічних прорахунків, так і недосконалого правового поля у цій сфері. Сприяння ефективному функціонуванню страхових ринків представляється можливим саме у разі всебічного врахування досвіду провідних зарубіжних країн у створенні оптимальних правових умов для розвитку страхової діяльності. В цілому, окремі аспекти правового регулювання страхової діяльності отримали належне висвітлення у науковій літературі, зокрема у працях Л.М. Гутко, М. Мних, І.І. Субачова, Н.Б. Пацурії та ін. Втім у контексті адаптації законодавства України до права Європейського Союзу недостатньо дослідженими залишаються питання шляхів правового забезпечення функціонування страхових ринків України з урахуванням переваг зарубіжного досвіду. Метою дослідження є виявлення результатів позитивних перетворень у правовому забезпеченні функціонування страхових ринків у економічно розвинутих країнах з можливістю їх впровадження у вітчизняну практику правотворення та правозастосування. Комплексний, системний аналіз структури світового ринку страхування за макроекономічними показниками свідчить про нерівномірність його розвитку в різних регіонах світу. Наприклад, у 90-х рр. понад 59 % всіх страхових надходжень належало Японії та США, 29 % – державам Європейського Союзу, частка решти країн світу становила близько 12 %, у тому числі частка України – лише 0,01 %. Отже, на міжнародному страховому ринку домінують індустріально розвинені регіони Північної Америки, Європи та Японія, частка яких складає близько 90 % від загальної суми страхових платежів за всіма видами страхування. Високих темпів зростання за зазначеним показником (за всіма видами страхування, особливо за договорами по страхуванню життя) досягли Швейцарія та Франція – 39 % (49 % за договорами по страхуванню життя) та 31 % (38 %) відповідно. У країнах із ринковою економікою частка страхування складає до 12 % від валового внутрішнього продукту, тоді як в Україні цей показник менше 1,6 % [1, с. 132-133]. Проте найбільш швидко зростаючі страхові ринки становлять країни Азії і Латинської Америки та держави з перехідною економікою Центральної та Східної Європи. Страхова справа в більшості країн світу розглядається як окрема галузь економічної діяльності, до якої входять різноманітні за формами власності організації-страховики. Співвідношення між державними й приватними формами страховиків залежить від суспільного устрою та економічної політики держави. В багатьох країнах світу певне розповсюдження мають товариства взаємного страхування. Загальноприйнятим у світовій страховій практиці є поділ страхування на Life assurance (страхування життя) і «Non – life (General) insurance» (загальні види). Міжнародні статистичні дані свідчать про те, що домінуючим є особисте страхування, що поділяється на страхування життя, страхування анuitетів (ренти), страхування пенсій, страхування від нещасних випадків [2, с. 34]. Особливою популярністю у більшості країн із ринковою економікою користується медичне страхування. Медичні послуги надаються в обов'язковій і добровільній формі, вибір якої залежить від таких чинників: культурно-історичних, соціально-економічних, демографічних умов, рівня захворюваності та інших факторів, що характеризують загальний стан здоров'я і рівень медичного обслуговування в тій чи іншій країні. Світовий досвід доводить необхідність застосування майнового страхування, яке забезпечує мінімізацію широкого кола ризиків, та страхування

відповідальності. У більшості країн світу здійснюється, як правило, обов'язкове страхування власників ряду джерел підвищеної небезпеки та професійної відповідальності певних категорій фахівців. В основу всіх видів страхування відповідальності покладено норми національних законодавств та міжнародного права. Рівень розвитку страхування відповідальності прямо залежить від розвитку національних економік та досконалості правових інститутів. Законодавство більшості країн з ринковою економікою передбачає обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Приєднання України до міжнародної системи страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів «Зелена картка» дозволяє забезпечити достатні умови для реалізації програми ЄС щодо створення європейської спільної системи обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Зарубіжна практика здійснення страхування від нещасних випадків на транспорті свідчить про застосування, як правило, принципу саме страхування відповідальності. За умов посилення підприємницьких ризиків достатнього поширення у країнах із ринковою економікою отримали такі види страхування, як страхування відповідальності роботодавця за шкоду, завдану життю, здоров'ю працівника; страхування професійної відповідальності; страхування відповідальності виробника за якість продукції, практика здійснення яких повинна враховуватися при впровадженні зазначених видів в Україні. Основні підходи до страхування в зарубіжних країнах зводяться до його ролі у різних сферах виробництва та фінансово-кредитної системи. В загальних рисах розглянемо досвід організації і особливості на страхових ринках страхової системи в зарубіжних країнах на прикладі окремих держав. Так, страхування в США отримало значний розвиток через необхідність зниження економічних ризиків. Страхування здійснюють приватні страхові компанії, страхові кооперативи, уряд. Приватні страхові компанії – одна з найбільш потужних ланок американської фінансово-кредитної системи. Разом з тим в США немає єдиної для держави системи страхування. Кожний штат має власне страхове законодавство. При цьому, страхові організації мають широкі повноваження в розробці власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування і відшкодування збитків, що є специфічною особливістю американського страхового ринку [3, с. 23]. Страхова справа у Великобританії має два головних напрями: довгострокове страхування життя (контракти можуть укладатися на багато років); загальне страхування (зокрема, страхування від нещасних випадків і короткострокове страхування життя). Нині понад 800 компаній уповноважені займатися у Великобританії одним чи кількома видами страхового бізнесу. Майже 450 компаній належать до Асоціації британських страховиків. У Великобританії на ринку страхування також діє багато іноземних компаній, з якими британські тісно співпрацюють. Невеликі британські компанії, як правило, обмежують діяльність територією своєї країни. Більшість великих компаній, що займаються загальним страхуванням, працюють також за кордоном, діючи через філії, агенції чи пов'язані з ними місцеві фірми. Форми страхових компаній є наступними: приватні компанії – з граничною відповідальністю та акціонерним капіталом. У цих компаніях акціонери мають істотніше право на прибутку компанії. Більшість страхових компаній Великобританії є приватними; спільні компанії – належать власникам страхових полісів та існують для одержання прибутку. Вони створені для користі власників полісів. Ці компанії займаються страхуванням життя і становлять третину ринку всього страхування життя. Типи страхових компаній є такими: 1. Змішані страхові компанії (проводять як страхування життя, так і загальне страхування). 2. Філіали, які займаються загальним страхуванням життя. 3. Філіали, які займаються індивідуальним страхуванням життя. 4. Компанії, які займаються перестрахованням. 5. Корпорація «Ллойд». Серед посередників виділяються наступні: 1. Індивідуальні посередники: а) страхові брокери; б) брокери; в) брокери «Ллойда»; г) незалежні фінансові консультанти; д) страхові консультанти. 2. Страхові агенти: а) уповноважені представники; б) представники компаній. Організації, які діють на ринку страхових послуг Великобританії: Асоціація англійських страховиків –

складається з представників близько 400 страхових компаній, що покривають більше 90 відсотків ринку страхування. Фінансується за рахунок відрахувань членів організації. Слід зауважити, що Асоціація виконує наступні функції: співпраця з Урядом з метою створення необхідних умов розвитку страхування; забезпечення зв'язку з Міністерством торгівлі та промисловості; управління зв'язками з суспільством з питань індустрії страхування.

Окреме місце на британському страховому ринку посідає корпорація «Ллойд». Дуже часто «Ллойд» називають страховою компанією, але з юридичного погляду це не зовсім правильно. «Ллойд» – це корпорація, яка об'єднує приватних осіб, кожна з котрих приймає страхування на свій ризик та несе персональну відповідальність за прийняті зобов'язання всім своїм майном. «Ллойд» можна назвати провідним страховим ринком світу, надходження на якому складають 20 мільйонів фунтів стерлінгів за кожний робочий день.

Портфель «Ллойда» формується, поряд з традиційними ризиками, за рахунок об'єктів страхування, яких не можуть прийняти акціонерні страхові компанії (комерційні супутники зв'язку, супертанкери, атомні електростанції, бурові платформи з добування нафти та газу і т.п.).

Річний вклад «Ллойда» в економіку Великобританії перевищує 1 мільярд фунтів стерлінгів [4, с. 38-39]. Досить цікавим є досвід правового регулювання страхової діяльності у Франції. Зокрема, закон 1982 р. про страхування майна будь-яких осіб від наслідків стихійних лих передбачає, що держава повинна відпрацьовувати спеціальні «плани ризику», в яких будь-яка територія була б віднесена до тієї чи іншої зони небезпеки за вірогідністю схильності до тих чи інших стихійних лих. При цьому відшкодування витрат від стихійного лиха не здійснюється в районах, які оголошені «зонами ризику», непридатними для будівництва та іншої діяльності через підвищену небезпеку. Також не відшкодовуються витрати у випадках порушення встановлених в даному районі правил попередження наслідків стихійного лиха. Проте всі будівлі чи види діяльності, які існували в районі до оголошення його «небезпечним» чи до розробки відповідних правил, підлягають страхуванню навіть тоді, коли не відповідають цим умовам [5, с. 374-375]. Додатково слід звернути увагу на страховий ринок Німеччини, що характеризується динамічним розвитком. Щорічний приріст обсягу надходження страхових платежів складає в Німеччині 10 %. Особисте страхування в структурі національного страхового ринку займає 37 %. Медичне страхування, що користується трохи меншою популярністю, чим в інших країнах Західної Європи, складає близько 12 % загального обсягу надходження страхових платежів. Майнове страхування займає 51 % національного страхового ринку в Німеччині. Страховики в Німеччині не мають права займатися будь-якою іншою діяльністю, крім страхування. Федеративний пристрій Німеччини є важливим чинником у розвитку каналів просування страхових послуг безпосереднім споживачам. Регіональні страховики забезпечують свою присутність у всіх федеральних землях Німеччини. Страхова справа в самій Німеччині сильно зарегульована. В даний час діє закон про державний страховий нагляд 1983 р. Усі діючі в Німеччині національні й іноземні страхові компанії підлягають обов'язковому державному нагляду з боку Федерального відомства нагляду за діяльністю страхових компаній [6]. Пріоритетом взаємодії українських страховиків зі своїми зарубіжними колегами можна назвати Великобританію, Німеччину, Францію, Швейцарію та Францію. В той же час все більш зростаючий вплив Іспанії на європейську і світову спільноту змушує українських страховиків зважити на досвід розвитку страхування в Іспанії. Так, в Іспанії, як і в більшості зарубіжних країн, діяльність страхових компаній регулюється законодавчими актами, що регламентують ліцензування страхових компаній і порядок їх реєстрацій (у тому числі й іноземних), обов'язки страховиків щодо виконання зобов'язань перед застрахованими, взаємини посередників при укладанні договорів страхування, нормативи

забезпечення платоспроможності страхових компаній, порядок звітності перед контролюючими органами, умови і тарифи страхування [7, с. 21-22]. Закон про страхування (1982 р.) встановлює 2 організаційно-правові форми страхових компаній в Іспанії: акціонерне товариство й товариство. На страховому ринку функціонують близько 450 компаній, серед яких близько 350 – товариства. Решта 100 компаній – найбільш великі і займають значну частку по збору страхових премій. У страхуванні життя встановлено заборону на проведення цього виду страхування одночасно з іншими. При реєстрації страхових компаній, які мають намір проводити страхування життя, необхідний початковий капітал не менше 12 млн. доларів США, для проведення інших видів – від 500 тисяч до 5 млн. доларів США. Із загального обсягу страхової премії, близько 45 % сконцентровано в 10 найбільших страхових компаній, у тому числі в національній компанії *Mapfre*. Представництва цієї компанії відкриті в кожному населеному пункті Іспанії, ця компанія має власний банк і представництва в багатьох країнах Європи і Латинської Америки. Держава заохочує страхування життя населення, встановивши пільгу з податку на дохід у розмірі 10 % страхової суми. Отримання кредиту в банку неможливо без наявності поліса страхування життя. Інтерес представляє аналіз поширення страхових полісів. Близько 50 % поширюється через агентську мережу, через альтернативну мережу (банки, підприємства, турфірми) продають близько 20 % загальної кількості полісів, причому в кінці 90-х рр. в Іспанії через відділення банків продавалося до 80 % полісів страхування життя. В офісах компаній укладається близько 10 % договорів. Через брокерську мережу поширюється близько 20 % полісів. Для страхового брокера встановлені жорсткі вимоги: наявність диплома про страхову освіту, надання гарантій страховій компанії на велику суму і договір страхування життя, укладений з даною страховою компанією, а також програма діяльності. Отже, проведений аналіз зарубіжного досвіду страхової діяльності дає можливість дійти наступних висновків. Зокрема, страхова справа в більшості країн світу розглядається як окрема галузь економічної діяльності, до якої входять різноманітні за формами власності організації-страховики. Загальноприйнятим у світовій страховій практиці є поділ страхування на *Life assurance* (страхування життя) і «*Non – life (General) insurance*» (загальні види). Законодавство більшості країн з ринковою економікою передбачає обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Особливістю американського страхового ринку є те, що кожний штат має власне страхове законодавство. При цьому, страхові організації мають широкі повноваження в розробці власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування і відшкодування збитків. Специфікою іспанського досвіду функціонування страхових ринків є те, що держава заохочує страхування життя населення, встановивши пільгу з податку на дохід у розмірі 10 % страхової суми. Вказане має бути враховано під час вдосконалення вітчизняного страхового законодавства. Додатково, як засвідчує досвід Іспанії, отримання кредиту в банку неможливо без наявності поліса страхування життя. Також не менш цікавим є досвід поширення страхових полісів. Близько 50 % поширюється через агентську мережу, через альтернативну мережу продають близько 20 % загальної кількості полісів. Через брокерську мережу поширюється близько 20 % полісів. Цей досвід доводить, що інститут посередництва у страховій діяльності має велике значення. Таким чином, сучасний етап розвитку світової економіки й міжнародних відносин характеризується посиленням інтеграційних процесів, що призводять до формування спільних стандартів й у галузі страхування. Функціонування страхових систем різних країн Європи характеризується постійним взаємозв'язком і взаємодією. Інтеграція України у сучасний європейський економічний та правовий простір передбачає адаптацію та гармонізацію національного законодавства з нормами й стандартами правової системи Європейського Союзу, що потребує формування розвинутого ринку страхування, сприяння економічній діяльності всіх суб'єктів господарювання, розширення правової бази, застосування методів впливу держави на страховий ринок, що відповідають європейським стандартам. Вирішення цих

проблем забезпечить прискорення процесу якісного зростання національної економіки, розвиток світової економіки та міжнародних відносин. Перспективним напрямом для розвитку досліджень у контексті піднятого у роботі питання можна визнати розробку правових заходів щодо розвитку страхового ринку України та широкого впровадження страхування у різні галузі економіки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Субачов І.І. Розвиток страхового ринку в Україні як фактора фінансової стабілізації економіки / І.І. Субачов, В.Я. Олійник, Т.Є. Терещенко // Фінанси України. – 2001. – № 5. – С. 130–134.
2. Д'яконова І.І. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / І.І. Д'яконова. М.І. Макаренко, Ф.О. Журавка та ін.; за ред. М. І. Макаренка та І.І. Д'яконової. □ К.: Центр учбової літератури, 2013. □ 548 с.
3. Гутко Л.М. Досвід провідних країн світу у галузі страхування / Л.М. Гутко // Економіка, фінанси, право. – 2005. – № 11. – С. 22–24.
4. Мних М. Досвід функціонування страхових ринків зарубіжних країн / М. Мних // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 5. – С. 38–39.
5. Теорія фінансів: підручник / П.І. Юхименко та ін.; заг. ред. В.М. Федосов, С.І. Юрій. - К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
6. Опыт развития страхования в Испании / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/05/11/09/2086>
7. Гутко Л. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Л. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. □ 2006. □ №